

SCAN ME

ใบความรู้วันฉัตรมงคล

วันฉัตรมงคล หมายถึง พระราชพิธีฉลองพระราชเศวตฉัตรสิริราชกกุธภัณฑ์ พระแสงประจำรัชกาล ซึ่งทำตรงกับวันบรมราชาภิเษกเสวยราชสมบัติตามราชประเพณี คือวันที่รำลึกถึงพระราชพิธีบรมราชาภิเษกของพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จขึ้นเถลิงถวัลราชสมบัติต่อจาก พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เป็นพระมหากษัตริย์ รัชกาลที่ ๑๐ แห่งราชวงศ์จักรี เมื่อวันที่ ๑๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๙

พระราชพิธีฉัตรมงคลถูกกำหนดขึ้นตามวันบรมราชาภิเษก พระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดพระราชพิธีนี้ขึ้นอย่างเป็นทางการ ในวันที่ ๔ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๒ และในปีต่อไปในรัชกาลนี้ ให้ถือว่าวันนี้เป็นวัน “ฉัตรมงคล”

ในหลักศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ได้ปรากฏหลักฐานการจัดพระราชพิธี พระบรมราชาภิเษก มีในสมัยสุโขทัยว่า “ในสมัยสุโขทัยมีพิธีต้อนรับประมุขของแผ่นดินอย่างมโหฬาร ตั้งแต่ที่พ่อขุนผาเมืองอภิเษกพ่อขุนบางกลางหาวขึ้นเป็นผู้ปกครองเมืองสุโขทัย”

อีกทั้งในสมัยอยุธยาได้ปรากฏตามพงศาวดารมาว่า “พระมหากษัตริย์ในแผ่นดินอยุธยา มีการเปลี่ยนองค์พระมหากษัตริย์ ทิวทั้งเมืองจัดให้มีพิธีเฉลิมฉลองอย่างเอิกเกริกใหญ่โตไปทั่วทั้ง พระนคร” สมัยรัตนโกสินทร์ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งคณะกรรมการสอบพระราชพิธีพระบรมราชาภิเษก ให้มีความถูกต้องตามระเบียบแบบแผน และทรงต้องการให้ยึดถือเป็นระเบียบแบบแผนในรัชกาลต่อไป

ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช (รัชกาลที่ ๑) เมื่อขึ้นเสวยราชสมบัติ ได้ทรงทำพระราชพิธีนี้อย่างสังเขป เมื่อ พ.ศ. ๒๓๒๕ ครั้งหนึ่งก่อน แล้วทรงตั้งคณะกรรมการ โดยมีเจ้าพระยาเพชรพิชัย ซึ่งเป็นข้าราชการ ในสมัยกรุงศรีอยุธยา เป็นประธาน สอบสวนแบบแผนโดยถี่ถ้วน แล้วตั้งแบบแผนพิธีบรมราชาภิเษกขึ้นเป็นตำรา จากนั้นจึงทรงทำพิธีบรมราชาภิเษกเต็มตำราอีกครั้งหนึ่ง เมื่อ พ.ศ. ๒๓๒๘ และได้ใช้เป็นแบบแผนในงานพระราชพิธีบรมราชาภิเษกของรัชกาลต่อ ๆ มา ซึ่งแต่ละรัชกาลก็ได้ปรับปรุงแก้ไขรายละเอียดเล็กน้อยให้เหมาะแก่กาลสมัย

สมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๔) พระองค์ทรงเป็นปราชญ์ในทางอักษรศาสตร์ และโบราณราชประเพณี ได้ทรงพระราชนิพนธ์คำกราบบังคมทูลของพราหมณ์ และราชบัณฑิตขณะถวายเครื่องราชกกุธภัณฑ์ กับพระราชดำรัสตอบเป็นภาษาบาลี และคำแปลเป็นภาษาไทย ทั้งนี้ อาจวิเคราะห์ได้ว่าพระราชพิธีนี้ มีคติที่มาจากลัทธิพราหมณ์ผสมกับความเชื่อทางพุทธศาสนา ส่วนบทมนต์ต่าง ๆ ของพราหมณ์นั้น นักวิชาการภาษาตะวันออกโบราณ วินิจฉัยว่าเป็นภาษาทมิฬโบราณ

พระราชพิธีฉัตรมงคล เป็นงานหลวงครั้งแรกในวันที่ ๑๕ พฤษภาคม ๒๓๙๓ ซึ่งเป็นการฉลองพระเศวตฉัตรของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๔) จากแต่เดิมพิธีนี้ ถือเป็นงานส่วนตัวของพระมหากษัตริย์ที่จัดขึ้นในเขตพระราชฐาน และมีพระราชดำริว่าควรสมโภช พระมหาเศวตฉัตรให้เป็น

สวัสดิมงคลแก่ราชสมบัติ นับจากรัชสมัยของพระองค์ วันฉัตรมงคลก็ได้ถูกระบุเป็นวันนักขัตฤกษ์มงคล นับแต่นั้นมา

ตามธรรมเนียมเดิม พระราชพิธีฉัตรมงคลที่จัดขึ้นในเดือน ๖ ตามปฏิทินไทย ซึ่งตรงกับเดือน พฤษภาคมตามปฏิทินสากล เจ้าพนักงานทั้งฝ่ายหน้า และฝ่ายใน มีหน้าที่รักษาเครื่องราชูปโภคและพระราช นิเวศน์ จะทำพิธีสมโภชเป็นการฝ่ายใน

รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๕) ทรงรับพระบรมราชาภิเษกเมื่อ วันพุธ เดือน ๑๒ แรม ๑๒ ค่ำ ปีมะโรงสัมฤทธิศก จ.ศ. ๑๒๓๐ ตรงกับวันที่ ๑๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๑๑ แต่ยังคงให้จัดพระราชพิธีฉัตรมงคลในเดือน ๖ ตามแบบอย่างในรัชกาลที่ ๔ ต่อมา จนกระทั่งเมื่อประกอบ พระราชพิธีบรมราชาภิเษก ครั้งที่ ๒ ในวันอาทิตย์ เดือน ๑๒ แรม ๑๒ ค่ำ ปีมะกาเบญจศก จ.ศ. ๑๒๓๕ ตรงกับวันที่ ๑๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๑๖ พระองค์โปรดเกล้าฯ พระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ จุลจอมเกล้า แก่พระบรมวงศานุวงศ์ และข้าราชการที่ได้รับพระราชทานพานทองด้วย ในปีต่อมาจึงย้าย เวลาจัดพระราชพิธีฉัตรมงคล จากเดือน ๖ มาทำในเดือน ๑๒ และเรียกว่า “การสมโภชพระมหาเศวตฉัตร” มีการจัดพระราชพิธีรวม ๔ วัน ในเดือน ๑๒ แรม ๑๐ ค่ำ ถึงแรม ๑๓ ค่ำ

ต่อมาพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๖) มีพระราชพิธีบรมราชาภิเษกสองคราว คือ พระราชพิธีบรมราชาภิเษก และเฉลิมพระชนมพรรษา วันที่ ๑๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๕๓ และ พระราชพิธีบรมราชาภิเษกสมโภช วันที่ ๒๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๕๔ พระราชพิธีฉัตรมงคลส่วนใหญ่จัดใน วันที่ ๑๑ พฤศจิกายน พร้อมกับการพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์จุลจอมเกล้า ยกเว้นบางปีที่ โปรดเกล้าฯ ให้เลื่อนงานพระราชพิธีฉัตรมงคล ทำพร้อมกับการเฉลิมพระชนมพรรษาในวันที่ ๓๑ ธันวาคม และยังโปรดเกล้าฯ ให้เพิ่มการพระราชกุศลทักษิณานุปทาน หรืออุทิศส่วนพระราชกุศลถวายแด่สมเด็จพระบูรพมหากษัตริยาธิราชด้วยอีกส่วนหนึ่ง

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๗) ทรงประกอบพระราชพิธีบรมราชาภิเษก ในวันที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๖๘ การพระราชพิธีฉัตรมงคลจัดในวันดังกล่าว แต่การพระราชทาน เครื่องราชอิสริยาภรณ์จุลจอมเกล้าในส่วนใหญ่พระราชทานในวันเฉลิมพระชนมพรรษา คือ วันที่ ๘ พฤศจิกายน ต่อมา ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร (รัชกาลที่ ๘) ไม่มีการจัดพระราชพิธีฉัตรมงคล เนื่องจากไม่มีการประกอบพระราชพิธีบรมราชาภิเษก ส่วนการพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์จุลจอมเกล้าในส่วนนี้ ทำในวันเฉลิมพระชนมพรรษา คือ วันที่ ๒๐ กันยายน

ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราชบรมนาถบพิตร (รัชกาลที่ ๙) พระราชพิธีฉัตรมงคลจัดขึ้นทุกวันที่ ๕ พฤษภาคม เพราะทรงประกอบพระราชพิธี บรมราชาภิเษกเมื่อวันที่ ๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๙๓

พระราชพิธีฉัตรมงคลในรัชกาลปัจจุบัน

ในรัชกาลปัจจุบัน พระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัวฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งพระราชพิธีขึ้น ๓ วัน ดังนี้

วันแรก ตรงกับที่ ๓ พฤษภาคม

เป็นงานเสด็จพระราชกุศลทักษิณานุปทาน ณ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย อุทิศถวายแด่พระบรมราชบุพการี ถัดมาเป็นพิธีสงฆ์ พระสงฆ์สวดพระพุทธมนต์ จากนั้นพระราชอาคันตุกะถวายพระธรรมเทศนา พระสงฆ์สวดปกรณัมพระบรมอัฐิสมเด็จพระบรมราชบุพการี

วันที่สอง ตรงกับวันที่ ๔ พฤษภาคม

เป็นวันเริ่มต้นพระราชพิธีฉัตรมงคล หัวหน้าพราหมณ์อ่านประกาศพระราชพิธีฉัตรมงคล ต่อด้วยพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์เย็น

วันที่สาม ตรงกับวันที่ ๕ พฤษภาคม

เป็นวันฉัตรมงคล มังงานเลี้ยงพระ และสมโภชเครื่องราชกกุธภัณฑ์ในช่วงเที่ยง ทหารบก และทหารเรือยิงปืนใหญ่เฉลิมพระเกียรติ ฝ่ายละ ๒๑ นัด ในวันเดียวกันนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์จุลจอมเกล้าแก่ผู้ที่ได้รับพระราชทานอีกด้วย

พระราชพิธีฉัตรมงคลนั้นเป็นพิธีจัดสมโภชเครื่องราชกกุธภัณฑ์ในพระบรมมหาราชวัง เจ้าพนักงานอัญเชิญเครื่องมงคลสิริเบญจราชกกุธภัณฑ์ขึ้นประดิษฐานบนพระแท่นใต้พระนพปฎลมหาเศวตฉัตร จากนั้นพระราชครูหัวหน้าพราหมณ์อ่านประกาศพระราชพิธีฉัตรมงคล พระสงฆ์สวดพระพุทธมนต์เย็น สำหรับเครื่องสิริเบญจราชกกุธภัณฑ์ ประกอบด้วย

เครื่องราชกุฎภัณฑ์

เครื่องราชกุฎภัณฑ์

เครื่องราชกุฎภัณฑ์ คือ เครื่องหมายแห่งความเป็นพระราชาธิบดี จึงเป็นสิ่งสำคัญยิ่งที่ต้องทูลเกล้าฯ ถวายในการพระราชพิธีบรมราชาภิเษก เป็นประเพณีสืบเนื่องมาจากลัทธิพราหมณ์โดยพระมหाराชครูพราหมณ์เป็นผู้ถวาย ประกอบด้วย พระมหาพิชัยมงกุฏ พระแสงขรรค์ชัยศรี ธารพระกร วาลวิชนี และพระบาทเชิงงอน

พระมหาพิชัยมงกุฏ

๑. พระมหาพิชัยมงกุฏ

พระมหาพิชัยมงกุฏ ทำด้วยทองลงยาประดับเพชร มีค่าสำคัญเท่ากับราชกกุธภัณฑ์อื่น ภายหลังประเทศไทยติดต่อกับประเทศในทวีปยุโรป จึงนิยมตามราชสำนักยุโรปที่พระมหากษัตริย์สวมมงกุฏ จากนั้นมาจึงถือเป็นสิ่งสำคัญ พระมหากษัตริย์จะทรงสวมพระมหาพิชัยมงกุฏในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก วาลวิชนี

พระแสงขรรค์ชัยศรี

๒. พระแสงขรรค์ชัยศรี

พระแสงขรรค์ชัยศรี ด้ามและฝักทำด้วยทองลงยาประดับอัญมณี เป็นพระแสงราชศัสตราวุธประจำพระองค์พระมหากษัตริย์ เป็นเครื่องราชกกุธภัณฑ์ในการพระราชพิธีบรมราชาภิเษก เมื่อ พ.ศ. ๒๓๒๘ โดยพระยาอภัยภูเบศร์ (แบน) ให้ข้าราชการเมืองพระตะบองนำมาทูลเกล้าฯ ถวายรัชกาลที่ ๑

ธารพระกร

๓. ธารพระกร

รัชกาลที่ ๑ โปรดให้สร้างธารพระกรจากไม้ชัยพฤกษ์ปิดทอง หัวและสันเป็นเหล็กคร่ำลายทอง ที่สุดสันเป็นส้อมสามง่าม เรียกว่า ธารพระกรชัยพฤกษ์ ภายหลังรัชกาลที่ ๔ โปรดให้สร้างด้วยทองคำ ภายในมีพระเสนาฯ ยอดมีรูปเทวดา เรียกว่า ธารพระกรเทวรูป มีลักษณะเป็นพระแสงดาบมากกว่า ครั้งถึงรัชกาลที่ ๖ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ใช้ธารพระกรชัยพฤกษ์ในการพระราชพิธีบรมราชาภิเษกสืบมาจนถึงรัชกาลที่ ๙

วาลวิชนี

๔. วาลวิชนี

วาลวิชนี หรือพัดและแส้ รัชกาลที่ ๑ โปรดให้สร้างขึ้น พัดเป็นใบตาลปิดทองทั้ง ๒ ด้าน ขอบขลิบทองคำ ด้ามทำด้วยทองลงยา ต่อมารัชกาลที่ ๔ ทรงพระราชดำริให้เรียกตามภาษาพระบาลีว่า “วาลวิชนี” เป็นเครื่องโบกทำด้วยขนหางจามรี และขนหางช้างเผือกในเวลาต่อมา เป็นเครื่องราชกกุธภัณฑ์ใช้ควบคู่กับพัดใบตาล

ฉลองพระบาทเชิงงอน

๕. ฉลองพระบาทเชิงงอน

ฉลองพระบาทเชิงงอน เป็นเครื่องราชกกุธภัณฑ์ตามแบบอินเดียโบราณ ทำด้วยทองคำลงยาราชาวดีฝังเพชร และพราหมณ์เป็นผู้สวมถวายในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก

เครื่องราชูปโภค

เป็นเครื่องใช้สอยประกอบพระบรมราชอิสริยยศ ตั้งไว้ในที่พระมหากษัตริย์เสด็จประทับ โดยถอดไว้บนโต๊ะเคียงข้างพระราชอาสน์ ประกอบด้วย

พระมณฑปรัตนกรัณฑ์ ภาชนะใส่น้ำเสวยทำด้วยทองลงยาประดับอัญมณี

พานพระขันหมาก พานหมากทำด้วยทองลงยาประดับอัญมณี

พระสุพรรณศรีบัวแฉก ทำด้วยทองลงยาประดับอัญมณี

พระสุพรรณราช ทำด้วยทองลงยาประดับอัญมณี

กิจกรรมที่ประชาชนควรปฏิบัติในวันฉัตรมงคล

๑. ร่วมทำบุญตักบาตร ถวายเป็นพระราชกุศล เพื่อเป็นมงคลแก่ชีวิต
๒. ลงนามถวายพระพรชัย
๓. ประดับธงชาติตามอาคารบ้านเรือน และสำนักงาน
๔. ร่วมทำความดี ปลูกต้นไม้ กิจกรรมจิตอาสา ช่วยเหลือสังคม

เอกสารอ้างอิง

วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. “ฉัตรมงคล”

เอกสารออนไลน์กระทรวงวัฒนธรรม (pramuan_king.pdf (m-culture.go.th))